११०

जमदग्निर्भार्गवः, जामदग्न्यो रामो वा।

समिद्धो अद्य मनुषो दुरोणे देवो देवान्यजसि जातवेदः।

आ च वह मित्रमहश्चिकित्वान्त्वं दूतः कविरसि प्रचेताः॥ १०.११०.०१

अद्य- इदानीम्। मनुषः- उपासकस्य। दुरोणे- सदने। समिद्धः- सम्यगुद्दीपितः। जातवेदः- जातविद्याग्ने। देवः- द्योतकः सन्। देवान्। यजसि- पूजयसि। मित्रमहः- महास्नेहयुक्तः सन्। चिकित्वान्- जानन्। आ वह च- देवेभ्यो हव्यं प्रापय च। त्वम्। दूतः। कविः- क्रान्तदर्शी। प्रचेताः- विद्वान्। असि- भवसि ॥१॥

तनूनपात्पथ ऋतस्य यानान्मध्वा समञ्जन्स्वदया सुजिह्व।

मन्मानि धीभिरुत यज्ञमृन्धन्देवत्रा च कृणुह्यध्वरं नः॥ १०.११०.०२

तनूनपात्- अज्ञ। अन्तरिक्षे तता आपस्तन्व इति सायणः। ऋतस्य- सत्यस्य। पथः यानान्- मार्गान्। मध्वा- माधुर्येण। समञ्जन्- सम्यगुद्दीप्तयन्। सुजिह्व- शोभनजिह्वोपेत। स्वदय- आस्वादय। धीभिः- चित्तधारणाभिः। मन्मानि- ध्यानानि कुर्वन्। यज्ञम्- उपासनम्। ऋन्धन्- समृद्धं कुर्वन्। नः- अस्माकम्। अध्वरम्- ध्वररहितं कर्म। च। देवत्रा- देवेषु। कृणुहि- कुरु ॥२॥

आजुह्वान ईड्यो वन्द्यश्चा याह्यग्ने वसुभिः सजोषाः।

त्वं देवानामसि यह्व होता स एनान्यक्षीषितो यजीयान्॥ १०.११०.०३

आजुह्वानः- देवाह्वाता। ईड्यः- स्तुत्यः। वन्द्यः- नमस्कार्यः। च सन्। आयाहि- आगच्छ। अग्ने। वसुभिः- शरण्यैर्देवैः। सजोषाः- समानप्रीतिः सन्। यह्व- महात्मन्। त्वम्। देवानाम्- देवतानाम्। होता- आह्वाता। असि- भवसि। सः- तादृशः सन्। एनान्- एतान्। यजीयान्- पूज्यान् देवान्। इषितः- प्रेरितः। यक्षि- पूजय ॥३॥

प्राचीनं बर्हिः प्रदिशा पृथिव्या वस्तोरस्या वृज्यते अग्रे अह्नाम्।

व्यु प्रथते वितरं वरीयो देवेभ्यो अदितये स्योनम्॥ १०.११०.०४

वस्तोः- निवासभूतायाः। अस्याः- एतस्याः। पृथिव्याः- भूम्याः। प्राचीनम्- प्रागञ्चनम्। बर्हिः- आसनम्। अह्नां अग्रे- पूर्वाह्णे। प्रदिशा- प्रकर्षेण दिश्यमानेन। वृज्यते- आह्रियते। बर्हिः। वितरम्- विस्तीर्णम्। वरीयः- श्रेष्ठम्। देवेभ्यः- देवताभ्यः। अदितये- अखण्डप्रकृतये च। स्योनम्- सुखकरं यथा भवति तथा। वि- विशेषेण। प्रथते- प्रथां गच्छति ॥४॥

व्यचस्वतीरुर्विया वि श्रयन्तां पतिभ्यो न जनयः शुम्भमानाः।
देवीर्द्वारो बृहतीर्विश्वमिन्वा देवेभ्यो भवत सुप्रायणाः॥ १०.११०.०५

व्यचस्वतीः- व्याप्ताः। उर्वियाः- विस्तृताः। देवीर्द्वारः- दिव्यलोकद्वारभूताः। बृहतीः- महत्यः। विश्वमिन्वाः- सर्वप्रीणयित्र्यो देव्यः। पतिभ्यः- स्वभर्तृभ्यः। जनयः- भार्याः। न- यथा। शुम्भमानाः- शोभमानास्तथा। वि- विशेषेण। श्रयन्ताम्- आश्रयन्तु। देवेभ्यः- देवताभ्यः। सुप्रायणाः- सुप्रगमनाः। भवत ॥५॥

आ सुष्वयन्ती यजते उपाके उषासानक्ता सदतां नि योनौ।
दिव्ये योषणे बृहती सुरुक्मे अधि श्रियं शुक्रपिशं दधाने॥ १०.११०.०६

दिव्ये योषणे- दिव्यनार्यौ। बृहती- महत्यौ। सुरुक्मे- शोभनहिरण्मय्यौ। शुक्रपिशम्- शुभ्ररूपिणीम्। श्रियम्- लक्ष्मीम्। अधि दधाने- अधिकं धारयन्त्यौ। सुष्वयन्ती- सुष्ठु गच्छन्त्यौ। यजते- पूज्ये। उपाके- उपक्रान्ते। उषसानक्ता- उषाश्च नक्तं च। दैवप्रज्ञा उषा। मनुष्यप्रज्ञा नक्तम्। योनौ- यज्ञसदने। आ नि सदताम्- आसीदतम् ॥६॥

दैव्या होतारा प्रथमा सुवाचा मिमाना यज्ञं मनुषो यजध्यै।
प्रचोदयन्ता विदथेषु कारू प्राचीनं ज्योतिः प्रदिशा दिशन्ता॥ १०.११०.०७

दैव्या- दिव्यौ। होतारौ- अग्न्यादित्याविति सायणः। प्रथमा- मुख्यौ। सुवाचा- शोभनस्तुतिसम्पन्नौ। मनुषः- मनुष्यस्य। यजध्ये- यष्टुम्। यज्ञम्। मिमाना- निर्मातारौ। विदथेषु- उपासनेषु। प्रचोदयन्ता- प्रकर्षेण सर्वांश्चोदयन्तौ। कारू- कर्तारौ। प्राचीनम्- सनातनम्। ज्योतिः। प्रदिशा दिशन्तौ- प्रकर्षेण निर्देशं कुर्वन्तौ भवतः ॥७॥

आ नो॑ य॒ज्ञं भार॑ती॒ तूय॑मे॒त्विळा॑ मनु॒ष्वदि॒ह चे॒तय॑न्ती।

ति॒स्रो दे॒वीर्ब॒र्हिरेदं स्यो॒नं सर॑स्वती॒ स्वप॑सः सदन्तु॥ १०.११०.०८

नः- अस्माकम्। यज्ञम्- उपासनम्। भारती- भावनानां भरणशक्तिः। तूयम्- क्षिप्रम्। आ एतु- आगच्छतु। इळा- मन्त्रमयी वाक्। मनुष्वत्- अवबोधरसवत्। मनु अवबोधने। इह- अत्र। चेतयन्ती आगच्छतु। सरस्वती- रसचोदनशक्तिरत्रागच्छतु। तिस्रः देवीः- तिस्रो देव्यः। स्वपसः- शोभनकर्मसम्पन्नाः। इदम्- एतत्। स्योनम्- सुखकरम्। बर्हिः- आसनम्। आ सदन्तु- आसीदन्तु ॥८॥

य इ॒मे द्यावा॑पृथि॒वी जनि॑त्री रू॒पैरपि॑शद्भुव॑नानि॒ विश्वा॑।

तम॒द्य हो॑तरिषि॒तो यजी॑यान्दे॒वं त्वष्टा॑रमि॒ह य॑क्षि वि॒द्वान्॥ १०.११०.०९

यः। इमे- एते। द्यावापृथिवी- द्यावापृथिव्यौ। जनित्री- निर्मात्र्यौ। रूपैरपिशत्- रूपवत्यावकरोत्। विश्वा भुवनानि- यः सर्वान् लोकान्निर्ममे। तम्। अद्य- इदानीम्। होतः- उपासक। इषितः- प्रेरितः। यजीयान्- पूजकः सन्। विद्वान्- जानन्। देवं त्वष्टारम्- तनूकरणदेवम्। इह- अत्र। यक्षि- पूजय ॥९॥

उ॒पाव॑सृज॒ त्मन्या॑ सम॒ञ्जन्दे॒वानां॒ पाथ॑ ऋतु॒था ह॒वींषि॑।

वन॒स्पतिः॑ शमि॒ता दे॒वो अ॒ग्निः स्वद॑न्तु ह॒व्यं मधु॑ना घृ॒तेन॑॥ १०.११०.१०

समञ्जन्- व्यक्तीकुर्वन्। देवानाम्- देवेभ्यः। पाथः- अन्नानि। हवींषि- हव्यानि। ऋतुथा- कालेन। त्मन्या- स्वतः। उपावसृज। वनस्पतिः- वृक्षाधिदेवता भौमभोगाधिदेवता। शमिता- शान्तिकरो भगः सौभाग्याधिदेवता। अग्निः देवः। मधुना घृतेन- मधुरेण पूतनवनीतोपलक्षितेन पूतावगमनेन। हव्यम्- भावनामयं हविः। स्वदन्तु- स्वादूकुर्वन्तु ॥१०॥

स॒द्यो जा॒तो व्य॑मिमीत य॒ज्ञम॒ग्निर्दे॒वाना॑मभवत्पुरो॒गाः।

अ॒स्य होतुः॑ प्र॒दिश्यृ॒तस्य॑ वा॒चि स्वाहा॑कृतं ह॒विर॑दन्तु दे॒वाः॥ १०.११०.११

सद्यो जातः- क्षणेनोत्पन्नः। यज्ञम्। व्यमिमीत- निर्मितवान्। अग्निः- पावकः। देवानाम्- देवतानां द्योतनशक्तीनाम्। पुरोगाः- अग्रणीः। भवति। अस्य- एतस्य। होतुः- देवाह्वातुः। ऋतस्य- सत्यभूतस्य। प्रदिशि- प्रकर्षेण देशयित्र्याम्। वाचि। स्वाहाकृतं हविः- मन्त्रदत्तं हव्यम्। देवाः। अदन्तु- अनुभवन्तु ॥११॥